

att ingen juleklubba fattas och eljest att lekefolk beställes, som väl veta omgås därmed.¹

N. E. Hammarstedt.

Kastkäpp hos lapparna.

I och med eldvapnens införande ha de primitiva kastvapnen alldeles försvunnit hos lapparna. Det kan till och med med skäl ifrågasättas, om lapparna ens känt till några egentliga kastvapen, åtminstone några med spets försedda sådana, såsom kastspjut och kastpilar. Harpuner ha de visserligen i forna tider haft, såsom framgår af de vid Varangerfjorden gjorda järnåldersfynden,² men nu synes till och med namnet på dessa redskap vara försvunnet bland lapparna, om de ock vid Ishafskusten kunna känna till själfva vapnet från fångstfärder med hvalfångare o. dyl. Harpunen i den form den synes ha haft hos lapparna är för öfrigt kanske snarare ett stickvapen än ett kastvapen. Det egentliga spjutet åter är ännu välbekant bland lapparna och nyttjas vid varg- och björnjakt. Dess vanliga namn är *saite*, ett inhemskt ord; ett annat namn är *spaggok*, men detta synes egentligen betyda »det plåtbeslagna» och sammanhänger med det fornordiska *spöng* »plade, stykke af en fast materie, med ringe tykkelse i forhold til sit omfang», vårt svenska *spång*.

Man torde således böra med en viss reservation upptaga Saxos uppgift om lapparna i hans bok V: »Non alia gens promptiore jaculandi peritia fruitur». Detta »jaculari» kan visserligen afse ett användande af kastvapen i allmänhet, men närmast torde man dock väl därvid tänka på kastspjut o. dyl. Ett annat kastvapen af egendomligare art synes emellertid vara tämligen säkert belagdt från lapparna, nämligen kastkäppen, bumerangens moder.

¹ M. S. i K. Bibl. i Köpenhamn, Gl. kgl. Saml. 4:o, 2827; del IV, p. 131 f.; den numera tryckta resebeskrifningen har jag ej haft tillgång till.

² O. Solberg, Eisenzeitfunde aus Ostfinmarken, Kristiania 1909, s. 37 ff.; jfr från finnarna Finsk etnografisk atlas I, Helsingfors 1905, n:o 145 etc., från Norrland Sven Ekman, Norrlands jakt och fiske, Uppsala 1910, s. 232, Ivar Arwidsson, Fataburen 1913, s. 104 ff.

I Lindahls och Öhrlings Lexicon Laponicum, Stockholm 1780, upptages ett ord *slauka* »bacillum sive tigillum, quo projecto sive vibrato aves vel aliæ bestiæ petuntur, en käpp eller et trästycke at kasta med, kastkäpp». Ur nyare källor känner jag detta substantiv blott ur Nenséns bekanta manuskript i Uppsala Universitetsbibliotek, där det från Ranbyn i Ume lappmark anföres ett *slauka* »käpp man i hast fattar i skog och kastar efter folk, djur». Däremot har jag i Malå upptecknat ett verb *slaukhit* (trestafvig stam; en vokal är bortfallen mellan *k* och *h*) »kasta en käpp efter någon» och i Frostviken ett *slaukestit* »att slunga».

I nordligare trakter synes denna ordstam ej vara känd; åtminstone har jag ej återfunnit den i Jokkmokk. Där använder man i stället ett ord *pällak* »något att kasta med»; *pällakahttēt* »kasta något på någon (ackus.), kasta något efter en hund» (ackus.). I norska Finnmarken heter det enligt Friis' lexikon *balahastet* »kaste efter el. paa noget, kaste noget mod noget; b. lodde geðgin l. guoimes muotta-çagin, kaste efter en fugl (ackus.) med en sten el. sin næste (ackus.) med en snebold». Ordet hänger utan tvifvel etymologiskt samman med det finska *palikka* »kort påk, käfling, klabb, klappträ; runstaf, kaffe; brödnagg; dymling, plugg» och *palikoita* »slå l. förfölja med käflingar», *p. koiraa* (objektskasus) »en hund». Ordets etymon förklaras af lapparnas sed att hellre snappa åt sig en kort käpp eller gren eller dyl. än en sten, då man skall kasta efter en fågel, en okynnig hund eller annat. Man torde i allmänhet träffa säkrare med en svängande käpp än med en sten. Särskildt vid drifjakten på ruggande gås (jfr Ekman, s. 188 f.) komma dessa kastvapen till flitig användning.

I en till dr Ekman lämnad notis (s. 277, noten) ansåg jag mig kunna säga, att det vid denna kastkäpp ej var fråga om något egentligt, särskildt förfärdigadt eller utvaldt jaktredskap, utan blott om ett tillfälligt från marken taget trästycke. Det finnes emellertid en uppgift, som ställer saken i annat ljus. Lindahl och Öhrling öfversätta nämligen ordet *palok*, hvilket tydligen sammanhänger med det ofvannämnda *pällak*, på följande sätt: »bacillum altera extremitate crassius, quo utuntur in Alpibus ad jaculandas aves, en liten kastkäpp, som brukas at kasta ihjäl foglar med.» Denna i ena ändan

tjockare kastkäpp måste tydligen vara ett särskildt för ändamålet förfärdigadt eller åtminstone särskildt utvaldt jaktredskap, och min notis hos Ekman är således för äldre tider oriktig, om den också för nyare tiders vidkommande torde behålla sin giltighet.

I A. Genetz' Wörterbuch der Kola-lappischen Dialekte, Helsingfors 1891, n:o 723 omtalas en leksak vid namn *čukka-čärva* »Pfeil, den die Knaben über den Schnee hin werfen». Det är mig obekant, hur denna pil ser ut och om den kan till sin användning jämföras med kastkäppen; emellertid torde den böra omnämnas i detta sammanhang. Med ledning af det hos Genetz anförda ordmaterialet skulle man vilja öfversätta ordet med »skrin-gädda» (?).

Kastkäppar och kastklubbor af olika slag omtalas som bekant från en mängd nyare och äldre folk rundt hela jorden; jag behöfver rörande dessa vapen endast hänvisa till Max Jähns, *Entwicklungsgeschichte der alten Trutzwaffen*, Berlin 1899, ss. 161, 202 ff. Det har dock sitt särskilda intresse att finna kastkäppen äfven hos lapparna, enär detta redskap eljest synes vara alldeles obekant bland polarfolken.

K. B. Wiklund.

En renässanskista.

Inredningen i boningshusen på adelns eller borgarnes gårdar var längre tillbaka till största delen fast. De flyttbara möblerna voro mycket fåtaliga. En hufvudgrupp bland dessa senare voro emellertid kistorna, i hvilka husets värdefullare egendom, i synnerhet väfnader och kläder förvarades.¹ I Fataburen för år 1909 sid. 15 ff. har jag behandlat en då till Nordiska Museet nyinkommen lår, som ur konstruktiva synpunkter erbjöd åtskilligt af intresse. Man hade utan att använda järn erhållit en stark och hållbar väggfogning. Jämte mycket annat var den alltså ett vittnesbörd om, huru högt snickaryrket i äldre tider varit utveckladt. Tänker man närmare på saken, är det i själfva verket mycket naturligt, att skickligheten inom detta yrke måste stå högt hos en befolkning, som för att

¹ Jfr N. Sjöberg, *Konung Gustaf I:s fatbur på Gripsholms slott*, Fataburen 1907 s. 80 och J. Olrik, *Borgerlige hjem i Helsingör*. Köpenhamn 1904.